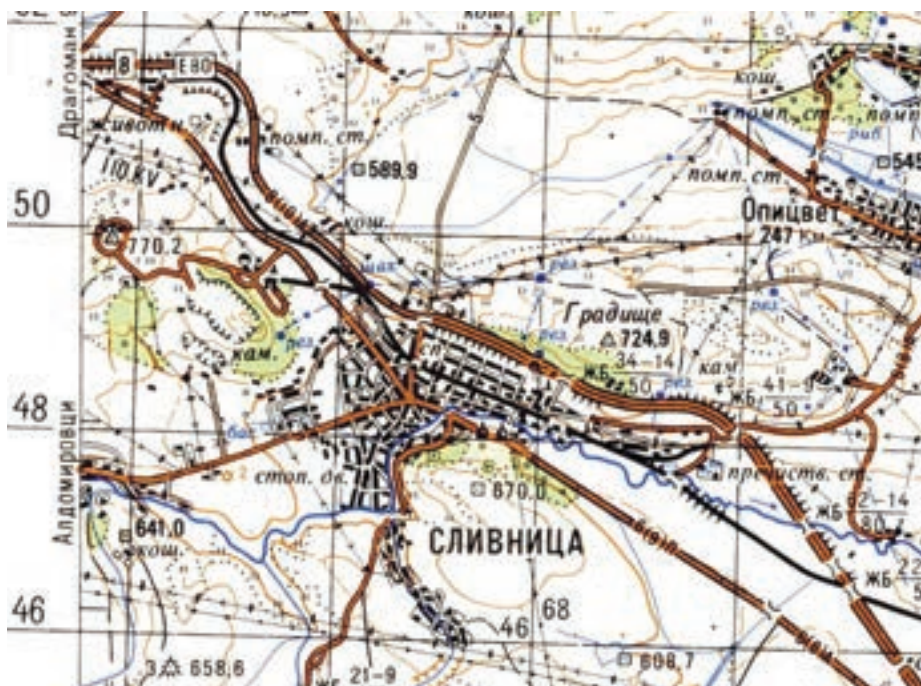

Палеонтологичното находище на плиоценска фауна край гр. Сливница

Златозар Боев

Местоположение на палеонтологичното находище на хълма Козяка (означено на картата като „кам.“ (каменоломня) на зеления хълм, западно от Сливница

Все пак науката ни е имала късмет. Вестта за откриването му достига до учените и макар и непълно, то бе проучено и по този начин – завинаги записано в регистрите на световната палеонтология.

Има доста странно-сти около това интересно място. В науката то става известно с името на града

Палеонтологичното находище на плиоценска фауна край гр. Сливница... не съществува. Няколко години след откриването му то бе унищожено. За съжаление, такава съдба имат немалко от находищата на фосили, не само у нас, но и в много страни по света.

около 660 м н.в. Първи за него узнават учени от Геологическия институт на БАН. Палео-

Сливница, до който е разположено. Всъщност то бе открито в началото на 1990-те г. и съвсем не в града, а в пределите на една огромна действаща кариера за добив на варовик в хълма Козяка. Мястото се намира на 3 км северо-западно от Сливница на

зоолозите в Националния природонаучен музей при БАН по това време (Н. Спасов и З. Боев), водени от палеонтолога Латинка Христова, тогава докторант на същия институт, посещават за пръв път това забележително за световната наука място на 08.06.1993 г. През следващите 7 години за събиране на палеоорнитологични материали от находището са осъществени над 10 посещения на терена, последното от което е на 15.09.2000 г. След това, поради заравняването на мястото с булдозери и усвояването му като нов табан, то фактически престава да съществува като находище на фосили.

В крайна сметка, след щателно разкопаване и пресяване на изкопните седименти, бяха събрани общо 118 птичи кости и костни фрагмента, както и няколко костотини (над хиляда) останки от едри и дребни бозайници, влечуги и земноводни. Останки от риби и растения не бяха открити.

Долен край на метакарпална кост от предния крак на антилопа, включен в костна брекча (30.06.1994 г.; сн. З. Боев)

Горен край на лъчева кост от предния крак на антилопа, включен в костна брекча (27.07.1993 г.; сн. З. Боев)

Проф. д.б.н. Златозар Боев работи в Националния природонаучен музей при БАН от 1980 г. В момента завежда отгел „Гръбначни животни“. Създава палеоорнитологията като научно направление в България. Изгражда най-богатите в Югоизточна Европа колекции от фосилни (неогенски и плейстоценски) и субфосилни птици, сравнителна остеологична колекция от рецентни птици и научна библиотека по палеонтология и еволюция на птиците.

На базата на разкритата едра бозайна фауна възрастта на отложените материали в находището се определя като финала на среден вилафранк, т. е. края на зоната MN 17 – началото на зоната MN 18 от скалата за определяне на възрастта по ансамблите на неогенските бозайници, разработена от Герен (Guerin) през 1990 г. Това означава възраст малко по-горна от 1,85 млн. г. Според Н. Спасов възрастта е MNQ 18a (каквато е възрастта на находището Senezé във Франция). В геохронологично отношение находището се отнася между широко известните находища Senezé, Olivola и Tasso. До същите заключения достига и В. Попов от Института по зоология (гн. База 2 на Института по биоразнообразие и екосистемни изследвания) при БАН. Според него отсъствието на същински (хипсодонтни) полевки датира находището като късен плиоцен. По-детайлният анализ на състава на гребните бозайници потвърждава възрастта – среден вилафранк (вилан).

Всички фосили са събрани от табан – разтоварище, съдържащо скална маса от възривена някогашна пещера (карстова каверна) в юрски варовици. Тъкмо това е интересно-

то, защото макар и днес унищожено, това находище всъщност е... двойно. В плиоценската пещера са се били натрупали останки от животни – най-вероятно остатъци от жертвите на хищни бозайници и грабливи птици, обитавали нейното преддверие. Останки от сови не са намерени, но за повечето от птичите находки едри нощни грабливи птици – най-вероятно бухали, са били причината за тяхното отлагане. Очевидно в продължение на столетия са действали поне два „акумулиращи агента“ – едри хищници и сови, които на своите хранителни площадки са отлагали остатъците от изядените си жертви.

Самите варовици обаче, които изграждали взривената пещера, са запечатали в себе си множество отлично запазени представители на морската фауна. В тях откриваме великолепно образци на морски миди и охлюви – представители на доминиращия тип на мекотелите в мезозойските морета. Всички събрани фосили се съхраняват и до днес в колекциите на Националния природонаучен музей, а малка част (тези от дребни бозайници) – в Института по зоология.

Според Н. Спасов равномерното разпределение на находки от едни и същи видове едри и дребни бозайници и еднаквата фосилизация на костите и хомогенността на фаунистичния териокомплекс потвърждават хронологичната идентичност на палеозоологичния материал. Наличието на някогашна пещера, в която се натрупвали останките, се потвърждава и от присъствието на множество фрагменти от сталактити. Цялата пещера е била разрушена и скалите, които са я обграждали – разтрошени и смелени, превърнати в чакъл, филц и други строителни материали. Онова, което е било необходимо – почвено-песъчливите наноси, е било отстранявано и депонирано на табаните в карьерата отделно, далеч от скалодобивните полета. Тъкмо там са намерени и първите вкаменелости на едри бозайници, привлекли вниманието на специалистите. Част от находките са взаимно свързани, образувайки своеобразна „костна скала“ – костна брекча. Анатомично съчленени помежду си кости обаче в находището няма.

Разкритата палеоорнитофауна в находището „Сливница“ е твърде разнообразна. Установените птици съставляват почти

Вкаменелост на морска мида, включена в юрските варовици от находището при Сливница (07.07.1993 г.; сн. З. Боев)

Вкаменелост на морска мида, включена в юрските варовици от находището при Сливница (24.08.1993 г.; сн. З. Боев)

половината от всички видове животни, които са открити в това толкова интересно място. Тук са намерени костни останки както от водолюби, така и от скалолюби, горски и полски видове птици – общо над 18 вида. От водолюбите в района някога са се срещали чапли – водни бикове (*Botaurinae*), балкански горски ибиси (*Geronticus balcanicus*), и патици, подобни на клопача (*Anas clypeata*). Това доказва присъствието на значими по площ сладководни водоеми в близост, както и влажни заливни ливади по крайбрежията им. Вторият изкопаем вид в рога на горските (плешивите)

ибиси – балканският горски ибис, бе описан през 1998 г. Неговото намиране в България бе очаквано, като се има предвид някогашното разпространение на съвременния северен горски ибис (*Geronticus eremita*). Докъм XVI – XVII в. последният все още бил разпространен в Алпите и Динарските плани-

Вкаменелости на морски охлюви от находището при Сливница (24.08.1993 г.; сн. З. Боев)

Долен край на лакътна кост от дясното крило на патица, подобна на клопача (*Anas clypeata*) (сн. Борис Андреев)

Северен горски ибис (*Geronticus eremita*)
(Мароко, 11.03.2012 г., сн. Недко Недялков)

ни. За него няма данни от нашия район, но е твърде вероятно да се е срещал в България през Ранното средновековие. От балканския горски ибис в Сливница са открити две киткови кости от крилата. Морфологичните детайли в устройството им, както и гревната им геоложка възраст потвърждават, че горските ибиси в онова отдалечено време са летели над планините на Балканите и са гнездели по скалите край речните разливи, както правят това и съвременните им наследници.

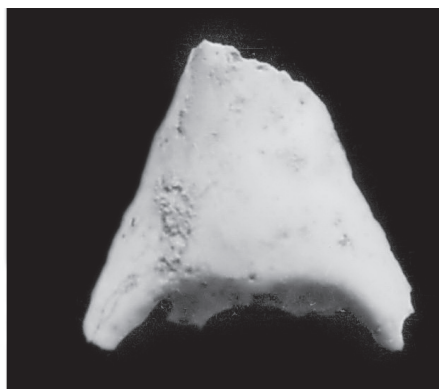
Скалолюбиви видове, освен гнездещия по скалите горски ибис, са и керкенезите (*Falco tinnunculus*), чиито близки родственици са открити тук, вероятно някой от орлите (същинските орли от подсем. *Aquilinae*), но преди всичко – чавките (*Corvus monedula*), пред-гарваните (*Corvus praecorax*) и хайдушките (алпийски) гарзи (род *Pyrhonorax*). Полските видове са били представени от един нов, още неописан вид на шовирериите (род *Chauvireria*) – гребни, подобни на полски яребици птици, които били малко по-големи от пъдпъдък. В находището те са били най-многочисленият вид и са представени в събраните за изследване материали с най-много костни находки (54 бр.). Така те съставляват половината от всички известни кости от птици от находището. Любопитно за отбелязване е, че родът на шовирериите бе открит и описан също от България,

но от късноплиоценското находище край с. Долно Озирово до гр. Вършец. Неговата възраст е малко по-гревна – около 2,25 млн. г. Шовирерията и там е била най-многочислената птица, но е била представена с друк вид – балканската шовирерия (*Chauvireria balcanica*). Към птиците, които обитават откритите тревисти пространства, с по-голяма степен на достоверност бихме могли да отнесем и един вид овесарка от големия род *Emberiza*, останала досега неопределена. Към горските или свързаните с дървесната растителност видове можем да причислим и описаната от тук балканска черешарка (*Coccothraustes balcanicus*) – вероятно предшественик на съвременната евроазиатска черешарка (*Coccothraustes coccothraustes*), врани (*Corvus* sp.) и пойни гроздове (*Turdus philomelos*). Съвсем наскоро, през 2012 г., по материали, събрани от това находище, беше описан седмият в света изкопаем вид чучулига – сливнишката горска чучулига (*Lullula slivnicensis*). Всички тези птици са летели, гнездели и огласяли околностите на хълма Козяка, но... преди 19 000 столетия!

Сред останките се откриват (доста рядко) и костни находки от гребни влечуги и земноводни. Повечето от тях са все още неопределени. Наскоро херпетолозите Николай Цанков и Андрей Стоянов откриха останки от първите кобри

Хомотериум (*Homotherium crenatidens*)
(рис. Alexis Vlachos)

Връхната част от долната получовка на балканската черешарка (*Coccothraustes balcanicus*), описана от това находище (сн. Борис Андреев)

Евроазиатска черешарка
(*Coccothraustes coccothraustes*)
(2009 г., България,
сн. Димитър Георгиев)

и сцинкове в България. Освен от тях събрани са и находки от още няколко други вида гущери, змии и жаби. В находището са открити останки от едри хищници като късноплиоценската лисица (*Vulpes alopecoides*), етруския чакал (*Canis etruscus*), тораловия язовец (*Meles thoralis*), неопределена до вид хиена, гомбазската пантера (*Panthera gombaszoegenis*), саблезъбата голяма котка хомотериум (*Homotherium crenatidens*). Последният от тези хищници бил най-едър, а първият – най-гребен от откритите в находището. Но за да има такова голямо разнообразие от хищни бозайници, трябва да има и не по-малко разнообразни и дори – много по-многобройни жертви, с които те да се хранят. Наистина, освен на хищниците, през 1997 г. проф. Н. Спасов публикува и списък на техните жертви – елена на Филис (*Cervus philisi*), сенезския елен (*Eucladocerus senezensis*), антилопите *Gazelospira torticornis* и *Procamptoceras brivatense*, менегиния горал (*Gallogoral meneghinii*), антилопите *Pliotragus ardeus* и *Hemitragus* sp. n., големорогия овен *Megalovis* sp., овена *Ovis* sp., два неопределени до вид кухороги бозайници, както и стеноновия кон (*Equus stenonis*).

Разкритата фауна показва, че климатът в района по онова време е бил по-сух и по-топъл от съвременния. В района на находището ландшафтът бил мозаечен. В него се редували обширни открити територии, обрасли с изобилна тревна растителност, която изхранвала повечето антилопи и коне, но имало и горски участъци, обрасли със смесени широколистни ксерофилни гори. Имало е и сладководни водоеми – езера, блатата и разливи от протичащата наблизко пра-Сливнишка река. Някои от бреговете им са били гъсто обрасли с пишна водолюбива блатна растителност (тръстика, папур и др.). Пра-Сливнишката река в продължение на хилядолетия образувала разнообразни палеокарстови форми в скалистото си поречие. В скалните комплекси, освен понори и въртопи, имало и скални ждрела, както и пещери. Една от тях е била и тази, благодарение на която днес знаем толкова много за миналото на живата природа на тази част от нашата страна. А находището, изписвано в научните публикации като "Slivnitsa", завинаги се превърна в еталон, с който всички палеонтолози сравняват данните си за късноплиоценските сухоземни фауни от гръбначни животни в Източна Европа. ■